

Fleskum Herreds Selvejerbønder.

Af Kr. Værnfelt.

I 1500 og 1600'erne fandtes i Fleskum Herred, særlig i Ferslev-Dal-Volsted Pastorat, nogle gamle Bondeslægter, som enten endnu selv besad jordegne Gaarde, eller hvis Forfædre kort i Forvejen havde været Selvejere.

Mændene af disse Slægter spillede en stor Rolle paa Egnen og sad gerne inde med Posterne som Herredsfoged, Herredsskriver eller som kongelig Delefoged (Lensmandens Fuldmægtig og Repræsentant i Herredet).

Disse Storbønder var et særdeles stridbart Folkefærd, og de holdt godt sammen, naar det kneb. Til andre Tider kævledes de indbyrdes, og gik saa ikke af Vejen for at bruge Vaaben mod hinanden, og de kunde være temmelige besværlige Gæster paa Tinge.

De elskede Penge, Gods og Magt og gik heller ikke af Vejen for kønne Piger, hvilket Lensregnskabernes Sagefaldslistes noksom vidner om. 1626 gav Erik Bygseck i Volsted 6 Daler i Bøde til Lensmanden »for Ane Nielsdatter, han belaa¹⁾«, 1630 gav Christen Povlsen i Nøvling (senere Tingskriver) 12 Daler i Lejemaalsbøde »for Forseelse imod det 6. Bud, som han begik

¹⁾ Aa. L.s Sagefaldslistes.

med Barbara Jensdatter«, og et Par Aar senere betalte Broderen Lars Povlsen en Bøde for lignende Forseelse.

I 1634 maatte den senere Herredsfoged Jørgen Justesen i Ferslev give 8 Daler i Bøde for Lejermaal med Maren Jensdatter, og 1661 stod Niels Poulsen i Nøvling til offentligt Skriftemaal, fordi han havde »ligget i« med Karen Christensdatter¹⁾ osv. osv.

De forpagtede ofte Herredets Kirkers Tiender, Kongetiender, samt Kronens Møller af Lensmændene²⁾ og sad som Fæstere paa nogle af de bedste Krongaarde.

Med Hensyn til det ægteskabelige da yndede de ikke, at deres Børn giftede sig ind i de almindelige Bondefamilier i Sognet, men søgte derimod gerne Forbindelse med Storbondeætterne i andre Egne, f. Eks. Kjærulferne og Munkerne i Kjær Herred, Blockerne i Arden eller Schiønningerne i Aars og Hornum Herreder.

I Lensregnskabernes Lister over Selvejere i 1600erne finder vi stadigvæk Medlemmer af de samme Slægter³⁾.

I Volsted boede Bygseck-Slægten. 1482 gav Per Bygseck Pantebrev til Volsted Kirke paa et Gaardsted sammesteds⁴⁾, og 1486 gav Jes Bygseck Pantebrev til Kirken paa et Hus og en Toft i Volsted⁴⁾.

1562 og 1601 nævnes Christen Bygseck øverst paa Listen over Kronbønderne i Volsted, og 1610 havde Gamle og Unge Christen Bygseck hver sin Krongaard i Byen⁵⁾.

Den Anders Christensen Bygseck, som den 10. Marts 1634 paa Fleskum Herreds Ting førte Sag imod Her-

¹⁾ Gunderup-Nøvling Kirkebog.

²⁾ A. L.s Stedsmaalslister, R. A. og Krs. Sk.

³⁾ Aa. L.

⁴⁾ Æ. d. A.

⁵⁾ 1562, 1601 og 1610 Aa. L.

redsfoged Just Pedersen¹), var vel Søn af ovennævnte Unge Christen Bygseck fra 1610. Han skændtes med Fogeden og sagde til ham: »Jeg er lige saa god som dig, — baade paa Faders og Moders Side!« En Peder Andersen Bygseck blev 1649 i Gunderup Kirke viet til Birgitte Christensdatter af Torderup²).

I Dall By laa forud to store Selvejergaarde, Findelstrup og Skudshale, som ved Udskiftningen i 1795 blev udflyttede³). Her boede fra gammel Tid ansete Selvejerbønder.

Tirsdagen før Midsommer 1434 gav Trogels Nielsen Biskoppen i Viborg Skøde paa alt hans Arvegods i Ferslev, en Gaard og et Boel, samt i Fiemelstrup Mark (ikke identisk med Finstrup, som i »Trap« anført⁴).

Die Cecilie Virginis (den 22. November) 1474 gav Jes Jepsen i Dall og hans Hustru Gjertrud 2 Stykker Eng i Svendstrup Kjær til Helligaands Hus i Aalborg (nu Stiftshospitalet) — dog forbeholdt han sig selv og sine Arvinger Aalegaarden⁵) og Fiskerettigheden⁶).

Som Vidner: Hr. Palle Thomessen, Sognepræst i Dall. Christian Nielsen⁷) (Selvejrbonde). Per Nielsen og Johan Smith, Raadmænd i Aalborg.

1478 gav Niels Thordssøn og Bertel Thordssøn Biskoppen Skøde paa en Gaard i Dall og Tredjedelen af en Fjerding Jord i Findelstrup⁴).

Den 19. August 1521 dømte Herredsfogeden paa Fleskum Herreds Ting, Thord Bertelssøn, i en Sag

1) Fleskum Herreds Tbg.

2) Gunderup-Nøvling Kirkebog, L. A.

3) Dall Udskiftningsforretning, Stiftamtskontoret, Aalborg.

4) Æ. d. A.

5) Ved Udskiftningen kaldes et Fald i Søndergaards Mark i Dall for »Aalegaards Agre«.

6) Aalborg Stiftshospitals Arkiv, Aalborg.

7) 1494 Mageskiftsbrev mellem Christen Nielsen i Dall og Biskop Glob i Viborg paa en Gaard i Ferslev.

mellem Helligaandshuset i Aalborg og en Bonde i Visse — angaaende en Skelstrid i Visse Enge¹⁾.

Denne Herredsfoged Thord Bertelssøn er vel Søn af ovennævnte Bertel Thordssøn i Findelstrup, og han er muligvis identisk med den Thord Bertelssøn, som 1530 var Herredsfoged i Hellum Herred.

Paa Clementsfejdens Tid var Povl Ibsen²⁾ i Findelstrup Herredsfoged i Fleskum Herred. 1542 fik han kongeligt Brev, dateret den 7. Marts, paa, — »at ... efterdi han haver bevist med Segl og Brev, at han ej var i Flok og Følge med Skipper Clemind, — da haver Kongelig Majestæt undt ham hans Bondegods (Selvejergods, — som øjensynligt har været konfiskeret) igen paa samme Vilkaar, som forskrevet staaer³⁾.

Bønderne paa Egnen sluttede sig til Oprøret; men Povl har nok ikke haft Tiltro til Skipperens Sag. Rimeligvis er han flygtet bort fra Dall og har vel ligesom sin Kollega i Hornum Herred, Peder Ridemand⁴⁾ sluttet sig til Adelshæren.

¹⁾ Aalborg Stiftshospitals Arkiv, Aalborg.

²⁾ Vist Søn af Selvejerbonden Jes (Jep) Povlsen i Ferslev, der nævnes 1510 og 1521.

³⁾ Krs. Sk.

⁴⁾ 1487 og 1492 var Selvejerbonden Søren Nielsen i Volstrup (Ø. Hornum Sogn) Herredsfoged i Hornum Herred. 1507 nævnes han som Tinghører. Hans Sønner Mads, Lars og Peder Sørensen søgte at bemægtige sig en af Aalborg Helligaandshus' Gaarde i Sjørup; men den 1. September 1518 tabte de deres Sag paa Herredstinget, — og senere blev de »venligt og vel forligte« med Kontraparten (Aalborg Stiftshospitals Arkiv, Aalborg). Peder Sørensen med Tilnavnet Ridemand var Selvejer i Volstrup og nævnes $\frac{9}{11}$ 1536 og $\frac{24}{9}$ 1537 som Herredsfoged.

Under Clementsfejden flygtede han fra Ø. Hornum, hvor man havde sluttet sig til Skipperens Parti, sydpaa til Randers, hvor den ved Leere slagne Adelshær søgte at forsvare Byen mod Bønderne. Man husker, hvorledes den kendte Børglumbisp Stygge Krumpen i et Krigsraad bebrejdede Adelsmændene deres slette Krigsførelse, der var Skyld i

Den 22. September 1554 fik Povl Ibsen af Kong Christian den Tredje Livsbrev paa en Gaard i Nøvling med al dens Tilliggende, baade paa Lunde Mark og andetsteds¹⁾. Af hans Børn kendes Sønnerne Store Christen Povlsen i Nøvling, Vogn Povlsen og Lille Christen Povlsen. De to sidstnævnte boede i Faderens Selvejgaard (Findelstrup) og brugte i Forening Fæstegaarden i Nøvling. Den Søren Povlsen i Visse, som undertiden optraadte i Herredsfogedens Sted paa Tinge, var vist ogsaa en Søn.

1562 var Povl stadig Herredsfoged og boede paa Findelstrup, hvor han selv ejede Bondeskylden, medens Kronen havde Herlighedsafgiften, som Povl dog ikke betalte: »Denne Gaard haver Povl Ipssen frit, saa længe han er Herritsfogit«²⁾.

Den 11. August 1568 udstedte Kong Frederik den Anden Livsbrev til Povl Ibsen i Dall og hans Søn Lille Christen Povlsen — paa Nøvlingbro Vandmølle, og samme Dag gav Kongen Store Christen Povlsen i Nøvling Livsbrev »paa den Gaard i Nøvling, han selv bor i, samt en Jord, kaldet Bunderup Mark, som har ligget til Gaarden«¹⁾.

Povl Ibsen døde o. 1570 og efterfulgtes som Her-

Nederlaget ved Leere, og beklagede, at han ikke selv havde været med; thi da vilde det nok være gaaet noget bedre.

Til Bispens Praleri bemærkede en af de tilstedeværende Adelsmænd tørt: »Havde I været med ved Leere (Svendstrup), saa var I saamænd krøbet ind i Peder Ridemands Bageovn!« hvilken spydige Bemærkning var en ufin Hentydning til, at den gode Biskop nogle Uger i Forvejen sammen med sin adelige Vedsoverske, Elisabeth Gyldenstjerne, havde gemt sig i Bageovnen paa Voergaard, medens de oprørske Bønder plyndrede Gaarden.

Saaledes lyder den gamle Historie om Peder Ridemands Bageovn. Og man vil vide, at den vittige Adelsmand hed Erik Banner.

¹⁾ Kanc. B.

²⁾ Aa. L.s Jordebog.

redsfoged af Store Christen Povlsen i Nøvling, og den 9. Juli 1572 udstedte Kong Frederik den Anden Brev paa, at »Christiern Povelsen i Nøffling, Herredsfoged i Fleskum Herred, maa være fri for Ægt og Arbejde af sin Gaard, saa længe han er Herredsfoged«¹⁾.

Den 18. Januar 1583 gav Kongen ham Lov til for det følgende Aar at oppebære Afgiften af Kronens Korn-tiende i Nøvling Sogn, og den 18/2 1587 fik han Kongens Forleningsbrev paa det halve af Kronens Korntiende i Nøvling, »da han er kommen til en øde Gaard, som han har genopbygget, og tilmed for sin Bestillings Skyld maa forsømme sin Næring«²⁾.

Imidlertid sang Store Christen Povlsen snart paa sit sidste Vers som Foged. Det er muligt, at han har været lidt for vindskibelig i sit Embede, og at Grunden til hans Afgang maa søges i nedennævnte Sag, selv om vi intet ved derom med Sikkerhed.

I 1587 klagede Bonden Jens Knudsen i Søndertranders og hans Moder Mette Nielsdatter til Kongen over, at en vis Christen Ørt havde gjort dem Uret¹⁾.

De kunde ikke faa deres Ret ved Fleskum Herreds Ting, fordi Herredsfogeden og den kongelige Delefoged (Per Skriver i Ferslev) begge holdt med Christen Ørt. I sin Klage gjorde Jens Knudsen opmærksom paa, at »Herredsfogeden og Delefogeden med deres Anhang med Urette tilholdt sig noget af Kronens Gods«.

Kongen befalede i Brev af den 10. November Lensmanden paa Aalborghus at undersøge Sagen. Store Christens Søn hed Povl Christensen, og han fik Hjemmet i Nøvling.

Han var en anset Mand og blev Tingskriver i

¹⁾ Kanc. B.

²⁾ J. R. 4, S. 188, R. A.

Fleskum Herred, 1632 skænkede han en smuk Sølvkalk til Kirken i Nøvling. »Denne Kalch og Disch loed Pouwel Christensøn gjøre til Nøflinck Kirche Anno 1632«.

Af Povl Christensens¹⁾ Børn kendes: Christen, Thomas, Søren og Lars.

Christen Povlsen boede 1627 i Nøvling og nævnes da blandt Herredets Selvejere; men 1635 og 1646 boede han paa Finstrupgaard i Dall Sogn, som han havde i Fæste af Kronen²⁾. Han var som sin Fader Herredsskriver. Den Herredsskriver Christen Laursen (Brems?), g. m. Anne Christensdatter, som 1660 boede i Finstrup³⁾, er sikkert hans Svigersøn. Christen Laursens Søn, Laurs Christensen Brems eller Bremer, g. m. Anne Schiønning, — og Sønnesøn Christen Laursen Brems († 1703)⁴⁾ var begge Selvejere paa Finstrup.

Christen Povlsens Søn, Povl Christensen, var kongelig Delefoged. Han boede i Fødegaarden i Nøvling 1634 og 1660⁵⁾, og 1688 havde Sønnen Niels Povlsen Gaarden. Saavidt den ældre Gren af den gamle Fogedslægt fra Dall.

Povl Ibsens to yngre Sønner, Vogn Povlsen og Lille Christen Povlsen, beboede begge Slægtens Stamgaard i Dall og havde desuden en af Kronens Gaarde i Nøvling i Fæste⁶⁾. Vogn døde o. 1592, og Sønnen Just Vognsen overtog begge hans Gaarde.

1) 1634 maatte Povl i Nøvling og hans Sønner Thomas, Søren og Christen Povlsen betale 3 Stude eller 18 Daler til Lensmanden »for det Tingfred, de gjorde paa Fleskum Herreds Ting«.

2) Aa. L.

3) Aa. L.s Ekstraskatter.

4) Dall Kirkebog

5) Aa. L.s Jordebøger.

6) Fortegnelse over gejstligt Gods 1591, R. A.

Just fæstede 20. August 1596 Kongens Part af Korn-
tienden i Nøvling for 16 Tønder Byg og 1 Td. Havre¹⁾.
Selvejrbonden Jens Vognsen²⁾ i Ferslev († 1634) er
vist ogsaa en Søn af Vogn Povlsen.

Lille Christen Povlsen blev o. 1590 Herredsfoged
efter sin ældre Broder af samme Navn, og den ^{30/6} 1591
udstedte Christian den Fjerde Brev paa, at Christian
Povlsen i Dall, »der af Ove Lunge, Embedsmand (Lens-
mand) paa Aalborghus, er beskikket til Herredsfoged
i Fleskum Herred, indtil videre maa oppebære ½ af
Kongens Korntiende af Nøvling Sogn, da han for-
medelst sin Bestilling maa forsømme sin Næring meget,
dagligt sidder for stort Gæsteri og kun har saare lidt
for sin Tjeneste«³⁾.

Den 28. Juli 1619 fik han sit Livsbrev fornyet paa
Kirkens Part af Korntienden i Ferslev for 10 Tdr. Byg
og i Volsted for 6 Tdr. Byg aarlig, som han havde
fæstet ^{28/7} 1609⁴⁾.

Lille Christen Povlsen, der var Herredsfoged til sin
Død o. 1628, synes at have været en meget driftig
Mand; thi foruden Fødegaarden Findelstrup, hvis
Bondeskyld han selv ejede, men hvis Herlighed til-
hørte Kronen, havde han Nøvlingbro Vandmølle (se
foran) »Boelet« (nu Østergaard) i Dall, ½ af Vester-
gaard og det saakaldte »Kirkeboel« i Fæste. Nogle Aar
før sin Død overdrog han Findelstrup til Sønnen P o v l
C h r i s t e n s e n, der 1626 og 1630 nævnes blandt Her-
redets Selvejere⁵⁾. Selv bosatte han sig i Vestergaard,
og her forefaldt der den 22. Juni 1626 en trist Begi-

1) Tegnelser i alle Lande, 6, S. 69b, R. A.

2) O. 1600 havde Selgen Christensen en Selvejergaard i Ferslev.
Fra 1613—30 Sidsel Ibsdatter (hans Enke), 1630—35 Jens
Vognsen, derefter Christen Justsen, 1646 Vogn Pedersen.

3) J. R. 5, S. 196. R. A.

4) Kanc. B.

5) Aa. L.

venhed, der rimeligvis har fremskyndet den gamle og svagelige Mands snart paafølgende Død¹⁾). Folkene i Vestergaard var netop bleven færdige med Gaardens Høslet, og da de om Aftenen havde spist deres »Nætter« og sad i Stuen, sagde Christen til en af Karlene, som hed Peder Block: »Jeg har lovet Søren Ibsen i Finstrup, at du skal gøre en Dags Slet hos ham. Kan du gaa der ud i Morgen?« Karlen sagde nej — og svor paa, at han ikke vilde gaa i Byen og slaa Hø for fremmede Folk. Herredsfogeden blev nu vred og sagde: »Vilst du ikke gøre det, jeg beder dig om. Jeg giver dig Kost og Løn!« — men Per raabte atter nej og bandede sin Husbond.

Under dette Optrin var Fogedens Søn, Povl Christensen i Findelstrup, kommen ind i Stuen, og han prøvede paa at tale Karlen til Rette: »Du svarer altid min Fader saa ilde. Du tager en stor Løn og kan vel nok gøre en Dags Gjerning hos en Dannemand, som vi igen kan have Laan og Magt af!«

Per Block svarede: »Det angaar ikke dig; det er jo ikke dig, jeg tjener!« — hvorpaa han sprang op fra Bordet, løb ud paa Gulvet og gav Povl 4—5 Næveslag i Næse og Mund. Saa kom de i Haandgemæng, hvorunder Karlen trak sin Kniv og saarede Povl i venstre Underarm. Saaledes forklarede Povl og hans Faders Folk i alt Fald senere Sagen i Retten.

Men hvordan det nu var gaaet til, saa endte Striden da med, at Povl kort efter stod med Kniven i Haanden, medens Per laa død paa Gulvet.

Den dræbte hørte vistnok til den ansete Block-Slægt fra Arden, og hans Broder, Mikkel Pedersen Block i Frustrup, og Peder Block, Borger i Aalborg, stævnedes

¹⁾ Om denne Sag se Landst. Dbg. ²⁹/₇ 1626, ²⁹/₇ 1629 og ¹³/₃ 1630, L. A., samt J. T. 8, S. 281 b, R. A.

Drabsmanden for Fleskum Herreds Ting, hvor otte Sandemænd, blandt hvilke var Lars Kjeldsen og Jep Winther i Nøtten, den 19. Juli erklærede Drabet for Nødværgedrab — og frikendte deres Herredsfogeds Søn.

Povl var forøvrigt straks efter Drabet rejst op til sine Venner og Frænder i Vesthimmerland, og den 17. Juli tog han paa Slet Herreds Ting Syn paa sin Skramme, — og Niels Winther i Beltoft, Søren Jensen i Hornsgaard og seks andre Dannemænd vidnede, at de havde synet et Saar paa Povls venstre Underarm, af en Fingers Længde, og han havde sagt, at Peder Block, »som tjente hans Fader, og som han desværre ihjelslog« havde givet ham det Saar.

Øjensynligt var der dog noget muggent ved »Nødværgedrabet«; thi Blockerne indankede Sagen for Viborg Landsting, hvor Herredstingdommen omstødtes, og Sandemændene fra Fleskum Herred idømtes store Bøder¹).

Den 29/7 1629 dømtes Povl Christensen, »som var funden skyldig i Manddød«, fra sin Fred (fredløs).

Længe før den Tid var den gamle Herredsfoged afgaaet ved Døden. Sagen var imidlertid ikke ude af Verden dermed, at Povl blev dømt fredløs, thi hans ansete Slægt kæmpede tappert for ham, og hans Slægtning og Navne, Povl Christensen i Nøvling (se foran) mødte paa hans Vegne baade paa Herreds- og Landsting og krævede at faa Sagen optaget paany.

Den 5. November 1634 opnaaede Povl et kongeligt Beskærmelsesbrev (med frit Lejde), saa at han kunde komme hjem og indstævne sin Sag for førstkommende

¹) »Fordi deres Vidne ikke var udførlig og sandfærdig — men med samme deres Vidne forskrevne Povl Christensen villet forhjælpe«.

Landsting¹⁾). Sagen synes dog igen at være gaaet ham imod; thi han forsvinder atter fra Egnen, — og i hans Sted nævnes fra 1630 og senere en Inger Christensdatter blandt Herredets Selvejere.

Hun er sikkert hans Søster og var Enke efter Selvejerbonden Jakob Sørensen Kjærulf i Østerhaldne Fogedgaard († o. 1620). Jakob Sørensen var Søn af Herredsfoged Søren Christensen Skriver i Holt (Ajstrup Sogn) og Else Andersdatter Kjærulf²⁾). Søren Skriver var kommen til Kjær Herred fra Himmerland, muligvis fra Dall eller Ferslev.

Blandt Inger Christensdatters Børn var Søren, Jakob, Anders, Povl, Peder og Inger; de nævnes flere Gange i Kjær Herreds Tingbøger, naar de afhændede deres fædrene Selvejergods i Vadum Sogn til deres Slægtninge dér.

1641 og 1646 beboedes Findelstrup af Anders Jakobsen (Kjærulf), derefter af hans Brodersøn Jakob Sørensen³⁾). Jakob Kjærulfs Kone hed Inger Jakobsdatter, og af deres Børn kendes Søren, Jakob, Povl, Else og Maren. 1688⁴⁾ havde Søren Jakobsen Gaarden; han efterfulgtes af Sønnen Villads Sørensen, der nævnes 1710⁵⁾ og 1724⁶⁾).

Da Lille Christen Povlsen døde o. 1628, blev Just Pedersen i Ferslev Herredsfoged. Han var Søn af Per Skriver, Kronens Delefoged og Tingskriver i Fleskum Herred. Per ejede Skudshale og en mindre Gaard i Dall By, men boede i Ferslev paa en af Kronens Gaarde dér.

1) J. R. 9, S. 85, R. A.

2) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier.

3) Aa. L. og Kjær Herreds Tbg.

4) Matr. 1688.

5) Præsteindberetningen 1710, R. A.

6) Lægdsrulle for Aalborg og Viborg Stifter 1724, R. A.

Foruden den Gaard, han beboede, havde han endnu en af Kronens Gaarde i Ferslev i Fæste.

Den 28. Januar 1573 udstedte Kong Frederik II et aabent Brev, at Per Skriver i Ferslev maa være fri for Afgift af den Gaard, som hen selv har fæstet, saa længe han bruges af Lensmanden paa Aalborghus som Delefoged og Herredsskriver¹⁾. Per Skriver døde kort før 1600; thi nævnte Aar sad hans Enke for Gaarden i Ferslev²⁾, der senere overtoges af Sønnen Just Pedersen i Dall.

Af Per Skrivers Børn kendes foruden Just Datteren Inger, der var gift med Bertel Pedersen Kjærulf i Vadumtorp, og Lars Pedersen i Østerhaldne (?).

Bertel Kjærulf og Inger havde blandt flere Børn Datteren Maren, der blev gift med Birkedommer Povl Kraas i Nørholm, og Sønnen Peder Bertelsen i Vadumtorp. Peders Datter Inger blev o. 1619 gift med Jens Andersen³⁾, som overtog hendes Hjem.

Forannævnte Jens Andersen lavede i 1639 stor Familieskandale, idet han »underfundigt havde lokket og beligget« sin Svigerfaders Søskendebarn, Ane Larsdatter, Datter af Herredsfoged Lars Pedersen i Østerhaldne, uanset at Jens Andersens Hustru endnu levede og var beslægtet med Ane i 2. og 3. Led⁴⁾. Jens Andersens halve Boslod tildømtes Kronen, og han maatte i nogen Tid rømme fra Egnen. Ane dømtes ligeledes

¹⁾ Kanc. B.

²⁾ Aa. L.

³⁾ 1619 gav Jens Andersen i Vadum 60 Daler i Stedsmaal af 4 Bolliger med tvende Gadehusjorder, som Bertel Kjærulf fradøde (Aalborghus Lens Stedsmaalsliste). Denne Gaard er Store Vadumtorp (Matr. 10), nu Svend Rønns Gaard.

Bertel Kjærulf, der allerede 1584 boede der, samlede kort efter 1600 Gaarden ved af Kronen at fæste 6 mindre Ejendomme, som han lagde sammen (Bertels Navn og Segl findes i Hyldingsakten 1584).

⁴⁾ Aa. L.s Sagefaldslistes, R. A.

til Landflygtighed; men paa hendes Faders Forbøn ændredes Dommen til en meget stor Bøde¹⁾, som han betalte til Kongens Kasse.

Just Pedersen boede i nogle Aar i Slægtens Gaard Skudshale i Dall. Den 16. Februar 1596 fæstede han paa Livtid Kronens og Kirkens Parter af Korntienden i Dall, og skulde derfor give 6 Tdr. Byg til Kronen og 8 til Kirken²⁾, og den 3. Novbr. 1604 fik han, ligeledes paa Livtid, Kongens Stadfæstelsesbrev paa Kirkens Part af Gunderup Sogns Korntiende for 40 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre aarlig til Kirken³⁾. Omkring 1605 flyttede han til Ferslev, hvor han fik to af Kronens Gaarde i Fæste.

Da Wallensteins tyske Soldater i 1627 erobrede Nordjylland, kom det til at gaa slemt ud over Landsdelens Indbyggere.

Just, som lige var bleven Herredsfoged efter Christen Povlsen i Dall, fik nogle tyske Ryttere i Indkvartering. De var slemme Gæster; thi de fortærede først alt, hvad der var i Gaarden af Mad, Øl og Brændevin⁴⁾.

Saa jagede de Just af Sted til Aalborg for at købe stærk Drikkelse til dem. Først brugte han de Penge, han havde, og derefter tog han paa Kredit; men da Tyskerne ikke kunde klemme mere ud af ham, udflyndrede de ham og Gaarden, hvorefter de førte ham fangen til Aalborg, hvor de udbød ham til Salg for Penge. Det lykkedes ham dog at flygte over Fjorden til sin Hustrus Slægt i Vadum Sogn, og hun og Børnene slap ligeledes til Vendsyssel. Man forstaar, at han, som den gamle Tingbog beretter, »kom ganske meget til Agters«. Just var paa sine gamle Dage noget svagelig,

¹⁾ 50 Rigsdaler og en Stud (af Værdi 6 Daler).

²⁾ Kanc. B.

³⁾ Kanc. B.

⁴⁾ Kjær Herreds Tingbog 9/10 1632.

og Povl i Nøvling, Kronens Delefoged, optraadte derfor ofte i hans Sted som Dommer paa Herredstinget.

Han døde i Ferslev 1634. Han var gift med Maren Jørgensdatter Kjærulf, Datter af Jørgen Jørgensen i Østbjerg og Else Pedersdatter Kjærulf (af Vadum). 1635 fæstede Maren af Lensmanden paa Aalborghus »den øde Gaard i Ferslev, som Just Pedersen havde og var fradød« for 20 Daler, og hun forpligtede sig til at opføre Bygninger paa Jorden¹).

Just har vel drevet sine to Fæstegaarde under ét — og ladet den ene Gaard forfalde. Deres Børn var: Jørgen, Peder, Christen, Povl og Mette. Straks efter Justs Død blev der Spektakler i Familien, idet Børnene dels kom i indbyrdes Strid, dels kom i Klammeri med Faderens Søskende, som havde Part i Selvejergaardene i Dall.

Den 23. November 1636 stævnedes Povl Justesen og Christen Justesen i Ferslev deres Søskende, Jørgen Justesen og Peder Justesen i Ferslev, samt Mette Justsdatter, for et Bænkebrev, som de havde udstedt i Ferslev den 25. Juli 1635, og som Povl Kraas i Nørholm (g. m. deres Søskendebarn), Peder Block i Gjerholm, Mikkel Nielsen (Kjærulf) i Hvoruptorp (deres Moders Halvbroder) og Peder Gregersen i Flamsted havde underskrevet — angaaende Skifte over deres Fader Just Pedersens Gods. Povl og Christen mente sig øjensynligt forfordelte ved dette Samfrændeskifte.

Som før fortalte ejede Slægten foruden andet Selvejergods Skudshalegaard og en mindre Gaard i Dall. Disse to Ejendomme var forpagtede ud til Willads Jensen og Joen Svendsen.

Nu ønskede Jørgen Justesen imidlertid at flytte til Dall og overtage disse to Gaarde; men den 9. Maj 1636

¹) Aa. L.s Stedsmaalsliste.

nedlagde Povl Kraas paa sin Hustrus Moder Inger Jensdatter, nu værende i Ettrup, hendes Vegne Forbud imod, at Maren Jørgensdatter og hendes Børn befattede sig med den Part af Gaarden (Skudshale), som tilhørte Inger. Willads og Joen, som ikke ønskede at blive sat paa Porten, støttede Povl Kraas efter bedste Evne.

Povl holdt sig til, at der engang var oprettet en Kontrakt mellem Just Pedersen og Jens Andersen i Vadumtorp (se foran), at hver af dem skulde gøre sig sit Gods saa nyttigt, som han kunde, og følgelig kunde Justs Enke og Børn ikke alene tilegne sig Brugen af det fælles Selvejergods. Sagen førtes fra Herredstinget til Viborg Landsting, og her kendtes Povl Kraas' Forbudstingsvidne fra Herredstinget magtesløst, og Maren og hendes Børn tilkendtes Retten til at bruge det omtvistede Gods, hvortil de var største Partsejere. — — »Saa og efterdi Salig Just Pedersens Børn og Arvinger, som til samme Gods er Lods Ejere, ikke samtlig for forskrevne Forbudsvidne var givet Varsel, saa de kunde vidst dertil at svare, — — saa finde Vi efter saadanne Lejlighed samme Forbuds Vidne, saavel som den Dom, derpaa funderet, — magtesløs at være!«¹⁾

Jørgen Justsen flyttede saa fra Ferslev til Dall, hvor han tog det omtvistede Gods i Besiddelse.

Christen Justsen boede i Ferslev, hvor han i 1634 havde fæstet Jens Vognsens Selvejerboel²⁾. Hans Hustru hed Gertrud Nielsdatter, og 1660 og 1672 nævnes 5 af hans Børn som hjemmeværende³⁾, nemlig Sønnen Just, Søren, Peder og Christen Christensen

¹⁾ Om denne Sag se Fleskum Herreds Tingbog 9/5 1636 og Landst. Dmb. 22/6 1636.

²⁾ Aa. L.s Stedsmaalslister.

³⁾ Aa. L.s Ekstraskatter.

og Datteren Gjertrud. Peder Justsen, f. 1707, † 1754¹⁾, var Præst i Ljørslev-Ørding paa Mors.

Povl Justsen fæstede 1630 en øde Gaard i Miels, som Knud Christensen af Armod fragik²⁾, men 1645 boede han i Ferslev. Mette Justsdatter var 1635 gift med Borger i Aalborg Christen Jensen Mumgaard.

Jørgen Justsen i Dall blev Herredsfoged efter Faderen, og han havde Embedet lige til sin Død (o. 1672).

Han synes, særlig i de første Aar, at have haft en Del Kvalm med Egnens stridbare Storbønder. F. Eks. dømte han den 11. Januar 1636 paa Fleskum Herreds Ting mellem Christen Sørensen³⁾ i Ferslev og Lars Vognsen i Torderup, saaledes at sidstnævnte fik Ret.

Christen Sørensen indankede saa Sagen for Viborg Landsting og paastod der, at Lars Vognsen havde gjort ham stor Skade og Uret; men at »Herredsfogeden havde dømt ham fri urettelig for Frændskabs Skyld«, hvorpaa Herredstingsdommen omstyrtes, og Herredsfogeden den 2. Marts 1635 dømtes til at betale Christen Sørensen 33 Sletdaler »i Rejse og Fortæring«.

Som før fortalt boede Jørgen i Dall; men han ejede ogsaa Selvejergods i andre Sogne. Han var gift med Kirsten Christensdatter Schiønning, Datter af Herredsfogeden⁴⁾ i Aars Herred Christen Schiønning i Binde-rup.

1660 nævnes tre af deres Børn som hjemmeværende: Just⁵⁾, Christen og Maren. Jørgen Justsen døde o. 1672,

1) Gift med Præstedatteren Else Pedersdatter Holst fra Sundby (Mors) og Stamfader til en Præsteslægt Holst.

2) Aa. L.s Stedsmaalslister.

3) Vistnok identisk med Christen Sørensen, som 1646 flyttede fra Nøtten til Aalborg, hvor han blev Byfoged, g. m. Maren, Datter af Peder Selgensen Kjærulf, Herredsfoged i Hvetbo Herred.

4) Meddelt af Postmester Klitgaard i Hjørring.

5) Blev 1672 Herredsskriver i Fleskum Herred.

og Kirsten levede en Snes Aar som Enke paa Skudshale.

Den $24/1$ 1685 gav hun Kong Frederik III Skøde paa Herligheden af en Gaard i Lillevorde¹⁾, og hun nævnes ligeledes 1687²⁾ og 1688³⁾ som Ejer af Gaarden.

Foruden disse Fleskum Herreds to mest kendte Bondeætter kan nævnes flere andre Slægter. Der var f. Eks. en hel Del Slægter, som førte Familienavnet Munk. 1562 havde Jep og Rampi Munk hver sin store Krongaard i Ferslev⁴⁾, og 1601 boede Jens, Just og Niels Rampersøn Munk i Ferslev, medens en Peder Munk var Fæster af to af Kronens fire Gaarde i Nøtten⁴⁾. Sidstnævnte fæstede den $13/3$ 1606 Kirkens Part af Korntienden i Nøvling af Kongen for 16 Tdr. Byg og 1 Td. Havre. I Nøvling By havde paa samme Tid en Lars Jensen Munk to af Kronens Ledingsgaarde (forhenv. Selvejergaarde, — svarede Ledingsafgift til Kronen) i Fæste⁴⁾, og 1688 havde Sønnen Lars Larsen de to Gaarde. Muligvis stammer disse Munke fra de adelige Munke i Havbro; thi disse havde en vis Tilbøjelighed til at gifte sig med »ufri«, eller de kan være beslægtet med den lavadelige Slægt Munk i Komdrup; men man véd intet bestemt derom. Af andre ansete Slægter kan nævnes Schiønning i Nøtten — den stammede nok fra Aars eller Hornum Herred — og Winther i Ferslev, Nøtten, Volsted og flere Steder, samt Buus (Buds, Buts) og Block⁵⁾.

Sidstnævnte Slægt stammer vist fra Hindsted Herred, hvor der var flere Block-Slægter. Blockerne i Ar-

1) Orig. Aalb. — Vib. Stifts Skødebog A., 226.

2) Aa. L.s Kopskatsliste.

3) Matr. 1688.

4) Aa. L.

5) Aa. L.s Regnskaber.

den var i flere Generationer Herredsfogeder (o. 1620 Jens Sørensen Block, o. 1660 Søren Jensen Block).

I Herredets østlige Egne, i Mov og Storvorde Birker, fandtes flere bekendte Slægter, der dog i 1600erne ikke mere var jordegne.

Den nu i Østhimmerland saa udbredte Toft-Slægt er fra Lillevorde, og Juellerne boede i Mov, Storvorde og Sejlflod¹⁾.

Fra disse sidste stammer sikkert den Jens Andersen Juel, som o. 1590 kom til Hals, hvor han blev gift med Ane Andersdatter, Datter af den kongelige Foged paa Hals Ladegaard Anders Kjærulf («Anders Skriver»²⁾).

Jens Juel blev Delefoged efter Svigerfaderen og fik Fogedgaarden i Forpagtning. Hans Søn og Efterfølger hed Knud Jensen Juel; han boede i ca. 35 Aar paa Fogedgaarden som Forpagter og var som sin Fader og Bedstefader kongelig Foged over Hals Birk³⁾. Han var meget anset blandt Egnens Befolkning.

Paa gamle Tingsvidner, paa Skøder, i Matrikler og Hyldingsakter og andre Steder kan vi finde de gamle Storbønders Signetaftryk med deres »Mærker«.

Studiet af disse er meget interessant. Ofte viser Aftrykkene kun et Navn eller Navnets sammenslyngede Forbogstaver, ofte viser Seglet et Tegn, Bomærket, men undertiden finder man et regulært Vaabenmærke med en eller anden Figur, altsaa noget lignende som de adelige Vaabner.

1) Mariager Klosters Jordebog 1584 og Aa. L.

2) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier.

3) Om Knud Juul se Hals Birks Tingbøger 1631 og f., samt Aa. L.

Her er nogle »Mærker« fra Aalborghus Len:

1. 1621: Lille Christen Povlsen, Herredsfoged i Fleskum Herred.
2. 1629: Just Pedersen, Herredsfoged i Fleskum Herred.
3. 1664: Jørgen Justsen, Herredsfoged i Fleskum Herred. Slægtens Mærke Ibskallen førtes ogsaa af Herredsfoged Morten Kjærulf i Østerhalne og dennes Søn Lars Mortensen. Sidstnævnte blev 1724 adlet med tre Ibskaller i sit Vaaben.
4. 1612: Lars Pedersen i Østerhaldne, Herredsfoged i Kjær Herred (se Teksten).
5. 1629: Mikkell Nielsen Kjærulf paa Hvoruptorp.
6. 1652: Sammes Mærke paa en Stol i Hvorup Kirke. Mange af den store og vidt forgrenede Kjærulfslægts Mænd førte en Ulv til Mærke.
7. 1640: Niels Jensen i Horsens, Herredsfoged i Helium Herred, Stamfader til Digteren St. St. Blicher.
8. 1584: Bertel Pedersen Kjærulf i Vadumtorp (se Teksten).
9. 1664: Søren Jensen Bloch i Arden, Herredsfoged i Hindsted Herred. Mærket, de 3 Agern, førtes ogsaa samtidigt af Mads Nielsen i Næsborg, Herredsfoged i Slet Herred.
10. 1680: Lars Mortensen Kjærulf i Østerhaldne (se Nr. 3).
11. 1662: Knud Jensen Juel, Delefoged i Hals Birk (som paa Spindesiden var af Kjærulfslægten).
12. 1589: Bomærke paa Ajstrup Prædikestol. S. C.: Søren Christensen Skrivers, Hfgd. i Kjær

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

Herred. Var Himmerlænding (se foran), vist af Fogedslægten fra Ferslev-Dall.

KILDER

Kronens Skøder, Kancelliets Brevbøger, Aalborghus Lens Regnskaber, Ældste danske Arkivregistraturer, Dokumenter i Aalborg Stiftshospitals Arkiv, forskellige Kirkebøger, Fleskum Herreds Tingbøger, Viborg Landstings Dombøger, Markbøgerne, Modelbøgerne, Matriklerne 1662 og 1688, samt andre paa Rigsarkivet og Viborg Landsarkiv værende Bøger og Dokumenter.

FORKORTELSER

Aalborghus Lens Regnskaber: Aa. L. — Jydske Registre: J. R. — Jydske Tegnelser: J. T. — Kancelliets Brevbøger: Kanc. B. — Kronens Skøder: Krs. Sk. — Landstingets Dombøger: Landst. Dbg. — Ældste danske Arkivregistraturer: Æ. d. A. — Matriklen: Matr. — Tingbog: Tbg. — Rigsarkivet, København: R. A. — Viborg Landsarkiv: L. A.
